

внутренний мир и безопасные границы. Оглядываясь назад, можно предположить, что действия польского правительства были настолько успешными, что путем принятия конкретных законов и их выполнение гарантировало внутренний мир и территориальную целостность.

Ключевые слова: независимость, войско, глава государства, внутренняя и внешняя безопасность, государственная безопасность, граница, стабилизация, раздел Польши, юридические акты, территориальная целостность.

Vavrinyuk Andrzej, Gil Andrzej, Kotsan Roman. National Security Concept in the Polish jurisprudence until 1918. The task of each authority, regardless of the political system, is – at least in theory – the provision of internal and external safety. While speaking of the internal safety, one has to take into consideration the provision to the citizens of a peaceful and certain being in the event of threats such as natural and anthropogenic disasters, including forest fires, earthquakes, floods and storms, so those factors that have a direct impact on lives, safety and comfort of citizens. The revived after 123 years of slavery Polish state, needed stable and most preferred limits that would guarantee maximum external security, while re-establishing the state of Republic of Poland from before the Polish partitions. It was a huge challenge for the political elites of those times, especially that unfavorable for us were the states which have divided among themselves our homeland over the centuries. The Regency Council governing the Polish Kingdom in 1918 had submitted the power to Józef Piłsudski. In the first year of existence of the Polish State many legal acts were issued which were supposed to ensure internal and external safety. The most important of them were the ones deciding about the internal peace and safe borders. In retrospection, it can be said that the government of the Polish state was so successful that by adopting specific laws it guaranteed inner peace and territorial cohesion.

Key words: independence, internal and external safety, the military, borders, stabilization, Polish partitions, legal acts, territorial cohesion.

Стаття надійшла до редколегії 24.03.2016 р.

УДК 327

Віолетта Зименкова

Республіка Казахстан у політиці США в контексті ядерного роззброєння

Мета дослідження – вивчення особливостей становлення та розвитку відносин між США й Республікою Казахстан. Аналізуючи основні етапи розвитку відносин між державами, обґрунтовано важливість відвертого переговорного процесу для становлення стратегічного партнерства. Потребу комплексного дослідження переговорного процесу між США та Республікою Казахстан стосовно відмови останньої від ядерної зброї обґрунтовано необхідністю вивчення механізмів урегулювання конфліктів і контролю над зброєю масового ураження. У статті проаналізовано специфіку переговорів між США й Республікою Казахстан стосовно відмови центральноазійської держави від ядерної зброї, що залишилась у країні після розпаду СРСР. У процесі дослідження визначено найбільш важливі результати переговорів: візити керівників двох держав, розгортання Програми Нанна-Лугара, приєднання Казахстану до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї й проведення США таємної операції «Сапфір». Умовно розвиток відносин між США й Республікою Казахстан можна поділити на два етапи. На першому відбулося становлення відносин завдяки прагматичній політиці центральноазійської держави та її відмові від ядерної зброї. Це дало змогу Казахстану на другому етапі отримати фінансову допомогу США й розвивати власний енергетичний потенціал. У результаті вирішення питання ядерної зброї Казахстан отримав визнання світової спільноти та бажання Заходу мати з ним справу. Зараз США відіграють важливу роль в економічному розвитку Казахстану, успіхи якого високо оцінені провідними західними експертами. Співробітництво США й Казахстану позитивно впливає на політичну культуру громадян.

Ключові слова: США, Казахстан, ядерна зброя, ядерне роззброєння, зовнішня політика, переговори, співробітництво.

Постановка наукової проблеми та її значення. Республіка Казахстан утворилася в результаті розпаду СРСР. США зацікавлені у встановленні відносин із новою державою у зв'язку із величезними покладами нафти та природного газу. Водночас США розглядали регіон як засіб задоволення не лише своїх економічних потреб, а й військово-політичних амбіцій. Разом із тим

Казахстан зацікавлений у розвитку власної економіки. Ці фактори стали причиною становлення та розвитку відносин між США й Казахстаном. На першому етапі основним завданням США було розв'язання проблеми радянської ядерної зброї, що залишилась у Республіці Казахстан. Вирішення цього питання дало змогу центральноазійській республіці нарощувати власний енергетичний потенціал та зайняти ключове місце в регіоні за розвитком економіки. США, зі свого боку, отримали можливість закріпитися в регіоні.

У статті на основі історико-політичного й соціологічного матеріалу розкрито національні інтереси, пріоритети та напрями зовнішньої політики США й Республіки Казахстан, обґрунтовано теоретичну та практичну потребу розвитку відносин між Казахстаном і США у сферах, що становлять взаємний інтерес.

У статті здійснено спробу розв'язати важливу проблему у сфері підтримання міжнародної безпеки – нерозповсюдження ядерної зброї. Виклики, що походять від міжнародного тероризму та екстремізму, підвищують значимість аналізу військово-політичних аспектів співробітництва США й Республіки Казахстан і вивчення переговорного процесу стосовно ядерної зброї.

Республіка Казахстан стала важливим геополітичним актором та відіграє ключову роль у Центральній Азії. Цей регіон привертає увагу всіх великих держав, що зумовлено його геостратегічної важливістю, положенням на перетині комунікаційних ліній і наявністю великих покладів природних ресурсів. Водночас у регіоні існує багато факторів нестабільності та ризиків. З огляду на потребу вивчення механізмів урегулювання конфліктів і контролю над зброєю масового ураження особливої актуальності набуває аналіз переговорного процесу між США й Республікою Казахстан стосовно вирішення питання ядерної зброї та, як наслідок, розвиток відносин між двома державами. Актуальність дослідження зростає в контексті глобальної фінансово-економічної кризи й політичної нестабільності в регіоні. Вивчення зовнішньої політики США в Казахстані обумовлено також потребою розгляду політичних процесів, що відбуваються в Центральній Азії.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Важливе значення під час розкриття теми дослідження мали щорічні звернення та виступи президента Н. Назарбаєва до народу Казахстану. У них розглянуто ключові моменти щодо зовнішньої політики держави й співробітництва зі США. Для розуміння цілей і мотивів США в Казахстані та регіоні загалом вивчено концептуальні документи, що визначають американську зовнішньополітичну стратегію, а також матеріали Державного департаменту США й доповіді засідань конгресу США. Розглянуто виступи президентів США Джорджа Буша-старшого та Білла Клінтона, що публікуються в збірниках «Public Papers of the Presidents of the United States», виступи колишніх державних секретарів Джеймса Бейкера й Лоуренса Іглбергера.

Мета дослідження – проаналізувати особливості становлення та розвитку відносин між США й Республікою Казахстан у контексті вивчення специфіки переговорного процесу стосовно позбавлення центральноазійської держави від ядерної зброї.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Розвиток американсько-казахських відносин відбувався динамічно та мав стратегічний характер. США першими визнали нову державу. Дипломатичні стосунки між США та Казахстаном встановлено наступного дня після того, як Республіка Казахстан оголосила про свою незалежність – 26 грудня 1991 року. 15 вересня 1992 р. в м. Алматі відкрилось Американське посольство. Отже, між двома державами вже закладено основу дипломатичних відносин [1].

Водночас перед США стояла чітка ціль – розв'язати проблему ядерної зброї, що залишилась на території Казахстану після розпаду СРСР. На першому етапі головним завданням для Вашингтону стали питання безпеки й контролю над озброєннями.

У спадок від Радянського Союзу Казахстан отримав ядерну зброю та посідав четверте місце у світі після США, Росії й України за кількістю ядерних зарядів. Країна випередила інших членів «ядерного клубу» Великобританію, Францію та Китай. Казахстан отримав 1410 босзарядів, 104 ракетні шахти й 40 бомбардувальників [2]. Технічно з трьох новостворених республік – України, Білорусі та Казахстану – лише Казахстан був близький до створення власного повного ядерного циклу. У м. Алматі розміщений відомий полігон у Семипалатинську, де випробовували радянську ядерну зброю; ядерний центр, дослідницькі реактори й заводи зі збагачення уранової руди. У державі були необхідні фахівці, розвинена інфраструктура.

Очевидно, це викликало занепокоєння США та країн Заходу. Стратегія США щодо ядерної зброї полягала в недопущенні розширення клубу «ядерних держав». США й НАТО зацікавлені в тому, щоб радянський ядерний арсенал не розпався на чотири частини після розвалу Радянського Союзу. Побоювання на Заході завжди викликала «ісламська ядерна бомба», а у випадку з Казахстаном на ядерний статус претендувала держава, що належить до мусульманського світу. У США також розуміли, що безпека та стабільність у Центральній Азії перебуває під великим питанням. Тому не існувало жодних гарантій контролю за збереженням і можливим використанням зброї масового ураження. Отже, Вашингтон із самого початку зайняв жорстку позицію, фактично солідаризуючись у цьому питанні з Москвою: остання також не зацікавлена в появі нових ядерних держав. США й Росія вважали, що право успадковувати статус ядерної держави повинно належати лише Росії. Саме до неї має бути переміщено всю ядерну зброю колишнього СРСР і на Москву повинна покладатися вся відповідальність за його збереження та безпеку.

Відмова Казахстану від виконання вимог американської сторони означала б конфронтацію не лише зі США: новостворена держава не змогла би також розраховувати на фінансову підтримку Світового банку й Міжнародного валютного фонду. Також Казахстан не отримав би й підтримки від своїх сусідів – Росії та Китаю. Так, фактично у Казахстану не залишалось альтернативи. Це призвело б до дипломатичної ізоляції та поставило б державу в конфронтацію практично з усім міжнародним співтовариством, за винятком лише мусульманських держав, які шукали можливість створення ісламської ядерної бомби. Державний діяч Казахстану К.-Ж. Токаєв, котрий тоді обіймав посаду Міністра закордонних справ, розповідав, що в 1992 р. через посольство Лівії в Москві вони отримали лист від лівійського лідера Муамара Каддафі, у якому той благав Н. Назарбаєва зберегти ядерний арсенал «на благо ісламу» [3]. Інший посланець із цієї багатой на нафту держави Близького Сходу запропонував надати Казахстану 6 млрд дол., щоб покрити витрати на утримання ядерних сил [3].

Н. Назарбаєв же, передусім, був прагматиком і навіть не розглядав пропозиції лівійського лідера, оскільки першочерговою метою президента Казахстану було отримання міжнародного визнання, поваги, інвестицій та гарантій безпеки для своєї держави. Президент Н. Назарбаєв добре усвідомлював, що його цілі несумісні зі збереженням ядерного арсеналу.

«Казахстан із самого початку розробив своєрідний “план Маршалла”, щоб бути визнаним світовою спільнотою в якості миролюбної держави й отримати потужну економічну допомогу», – заявляє Тулеген Жука, колишній заступник голови Ради національної безпеки Казахстану, який брав участь у тепер уже історичних переговорах стосовно ядерної зброї [4].

Казахстан робив спроби зміцнити свої позиції в переговорах, намагаючись вести торги з американською стороною задля отримання більшої вигоди від відмови від ядерного статусу. Переслідуючи цю мету, 27 квітня 1992 Н. Назарбаєв у своєму інтерв'ю американській газеті «Крісчен Сайенс Монітор» («Christian Science Monitor») закликав Сполучені Штати тимчасово розглядати Казахстан як ядерну державу, що стала на шлях роззброєння [5]. Але у відповідь на подібні дії Вашингтон лише посилював свій тиск, що був підкріплений єдиним із Москвою баченням розвитку ситуації.

Позиція США з цього питання – непохитна. Під час візиту державного секретаря Джеймса Бейкера в м. Алмати навесні 1992 р. США наполягає на своїй позиції щодо без'ядерного статусу Казахстану, наголошуючи що ця держава повинна приєднатися до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) як неядерна країна. Президент Н. Назарбаєв під час зустрічі з Дж. Бейкером зробив поступку та підтвердив зобов'язання Казахстану приєднатися до ДНЯЗ [6].

19 травня 1992 р. відбулася перша зустріч президентів США й Казахстану. Потрібно зазначити, що проблема ядерної безпеки не була єдиною в ході візиту президента Казахстану до США. Також підписано договір про створення спільного з компанією «Шеврон» підприємства «Тенгізшевройл» – найбільшого казахстансько-американського економічного проекту. Термін дії угоди про спільне підприємство становить 40 років. Згідно з оцінками, запаси нафти в колекторі Тенгізького родовища по квітень 2033 р. можуть становити від 750 млн до 1,1 млрд т (6–9 млрд барелів) [7].

Президент Н. Назарбаєв дав зрозуміти, що готовий поступитися в питанні про ядерний статус, якщо США нададуть гарантії безпеки Казахстану, у тому числі ядерної.

Справжня причина такої серйозної поступки з боку Казахстану полягала в тому, що держава потребувала розвитку багатосторонніх стосунків зі Сполученими Штатами й вирішила поступитися престижним, але формальним для себе статусом ядерної держави в обмін не лише на гарантії

безпеки, а й на перспективи отримання багатосторонньої допомоги з боку Заходу, насамперед – США.

Загалом, результати зустрічі стали успішними для США, оскільки уклалися в американську стратегію якнайшвидшого виконання Казахстаном Договору про скорочення й обмеження стратегічних наступальних озброєнь СРСР-США (СНО-1). Але потрібно відзначити, що Вашингтон одночасно переслідував й іншу важливу для себе мету: США намагалися закріпити економічні зв'язки із Казахстаном та залучити нову, багату на енергетичні ресурси державу у сферу своїх глобальних інтересів.

Президент Н. Назарбаєв ще раз відвідав США в жовтні 1992 р. для участі в 47-й сесії Генеральної асамблеї ООН. Під час цього візиту до м. Вашингтона Н. Назарбаєв уперше досить чітко сформулював позицію своєї країни щодо питання ядерного озброєння. Він також намагався виправдати первісну позицію Казахстану тим, що раніше його країна проявляла «обережність», побоюючись за свою майбутню безпеку в умовах непередбачуваного розвитку подій після дезінтеграції Радянського Союзу. Крім того, Н. Назарбаєв фактично визнав, що мусульманські країни намагалися впливати на позицію Казахстану. «Коли після розпаду СРСР було невідомо, що стане з Росією й нашими сусідами, коли є велике прагнення впливати з боку мусульманських держав, ми проявили обережність», – сказав у своєму виступі президент Н. Назарбаєв [8].

І нарешті, у 1992 р. відбувся візит в Алмати сенаторів С. Нанна й Р. Лугара, яких 20 листопада прийняв президент Н. Назарбаєв. Це стало передумовою приєднання Казахстану до Програми зі спільних зусиль щодо скорочення ядерної загрози (Програма Нанна-Лугара) [9].

Отже, 1992 р. став успішним для стратегії США, яка реалізовувалася дуже динамічно й швидко досягала результатів. Це пов'язано з виваженою політикою Вашингтону, що використовував як політичні, так і дипломатичні та економічні методи.

Важливою подією в першій половині 1993 р. став візит до Казахстану посла С. Телботта, у ході якого підтверджено взаємні зобов'язання, зокрема в галузі роззброєння [5]. Наприкінці 1993 р. відносини в цій галузі отримали новий імпульс. Це пов'язано з підготовкою у вересні 1993 р. Рамкової угоди з демонтажу шахтно-пускових установок для міжконтинентальних балістичних ракет (ШПУ МБР), візитом державного секретаря У. Крістофера 23–24 жовтня в Алмату й підписанням під час візиту віце-президента А. Гора в Казахстан 14 грудня 1993 р. Рамкової угоди. Днем раніше, 13 грудня 1993 р., казахстанський парламент на своєму засіданні в присутності А. Гора та Н. Назарбаєва ратифікував Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ) [10].

Складним питанням виконання програми Нанна-Лугара в Казахстані була її фінансова складова частина. Ні фахівці, ні широка громадськість не мали чіткого уявлення про всю систему фінансування процесу роззброєння й конверсії в Казахстані, а також про кошти, виділені за рахунок програми Нанна-Лугара. При цьому сукупна інформація за 1994–1995 рр. відображала різні можливості для її розуміння, а інколи навіть містила суперечливі відомості [5].

Наявна інформація не завжди дає чітке розуміння про хід виконання програми. Так, спочатку обіцяна сума, що виділялася на роззброєння, згідно з СНО-1, оцінювалася від 70 млн до 150 млн дол. Російські експерти називали суму в 100 млн дол., із яких на облік і контроль над ядерними матеріалами мало бути використано 5 млн дол. Крім цієї основної суми, допомога республіці задля запобігання витоку ядерних технологій здійснювалася іншими каналами. Так, Міжнародний науково-технічний центр виділив 11 млн дол. на підтримку програми саме з метою нерозповсюдження ядерної зброї [11]. Фінансове забезпечення реалізації програми Нанна-Лугара отримало новий поштовх після візиту в Казахстан міністра оборони США У. Перрі, який підтвердив зобов'язання своєї країни в цій сфері на суму 37 млн дол [5].

У зв'язку з цим виникали серйозні сумніви в тому, наскільки швидко, успішно та в якому обсязі реалізовуватимуться фінанси, призначені для виконання програми Нанна-Лугара. Умовно всі категорії коштів, наданих Казахстану для конверсії, можна розділити на підтверджені й непідтверджені. До перших відносять ті засоби, які призначені для конкретних заходів зі знищення військово-стратегічних об'єктів і гарантуються міжнародними організаціями та урядами іноземних держав (наприклад МАГАТЕ і Японії). Непідтверджені кошти призначалися для сфери конверсії оборонних об'єктів Казахстану для створення спільних підприємств. Саме вони становили основу фінансової частини проекту Нанна-Лугара, хоча й викликали деякі сумніви. Існував також фактор невизначеності у зв'язку із залежністю обсягів допомоги за програмою Нанна-Лугара від результатів голосування в конгресі США. Загалом, лише для демонтажу ядерної зброї в 1994 р. США виділили

Казахстану близько 85 млн дол., а економічна допомога склала 91 млн дол. у 1993 р. і 311 млн – у 1994 р. [12].

Важливо проаналізувати ще одну подію – операцію «Сапфір», яка мала велике значення як для Казахстану, так і для США. У 1994 р. в ході цієї секретної операції з Казахстану в США вивезено близько 600 кг високозбагаченого урану, що перебував на збагачувальній фабриці (Ульбінський металургійний завод у Східноказахстанській області) ще з часів Радянського Союзу [13]. Важливо, що ці високозбагачені матеріали перебували на Ульбінському заводі щонайменше з 1976 р. та зберігалися частково в напівфабрикатах, а здебільшого – у композиційних матеріалах. Казахстанська сторона додала, що це не було секретом для Росії, але Москва відмовилася придбати ці матеріали під приводом того, що це були відходи. Російські експерти заявляли, що на заводі не може міститися такої кількості урану. Очевидно, що Росія як правонаступник СРСР мусила мати інформацію про ульбінський уран. Якщо ж у Москві справді наявна достатня інформація, але вона відмовилася придбати ці високозбагачені матеріали, за які Росія несла відповідальність як спадкоємець Радянського Союзу, то це викликає серйозні сумніви в її здатності виконувати свої зобов'язання перед міжнародним режимом ядерного нерозповсюдження. У результаті операції став очевидний програш Росії, політичний, пропагандистський і військово-технологічний.

Для Казахстану операція «Сапфір» мала дві сторони – економічну й політичну. Економічний ефект угоди був невеликий: сума склала 20 млн дол. Але ці гроші використано опосередковано: на них зі США надійшло все необхідне для покращення екологічної ситуації в Східноказахстанській області, особливо на територіях навколо уранопереробних підприємств. Більш важливо, що казахстанська сторона переслідувала також і політичні цілі: держава намагалася довести, що Республіка Казахстан – твердий прихильник режиму ядерного нерозповсюдження, і підняти на новий рівень співпрацю зі Сполученими Штатами.

Для Вашингтону операція «Сапфір» була потрібна, щоб продемонструвати всьому світу неухильну політику Америки в боротьбі з ядерною загрозою, а також зміцнити імідж адміністрації Клінтона всередині країни. Але головним досягненням для США стало те, що створено прецедент, завдяки якому США отримали досвід в експертизі, аналізі та вивезенні неамериканських високозбагачених матеріалів. Цей досвід у подальшому може бути поширений в інших частинах світу, де існує загроза ядерного розповсюдження.

Загалом, операція «Сапфір» продемонструвала, що відносини між Вашингтоном й Алматі розвиваються успішно. Вивезено високозбагачені матеріали, активно відбувається процес демонтажу балістичних ракет, розпочинається реалізація програми Нанна-Лугара для Казахстану, підписано найважливіші угоди між обома країнами.

У цілому можна стверджувати, що зима 1994–1995 рр. була найуспішнішою в розвитку двосторонніх відносин Казахстану й США.

У 1994 р. Казахстан приєднався до програми «Партнерство заради миру (ПЗМ)», ініційованої Сполученими Штатами задля створення бази для військової співпраці, а також взаємодії НАТО з країнами пострадянського простору у сфері забезпечення безпеки [14]. У рамках програми ПЗМ Казахстан і сьогодні співпрацює з Альянсом із широкого спектра проблем: демократичний контроль над збройними силами та оборонними структурами, оборонна політика й тактика, військові навчання, підготовка військових кадрів та ін.

У середині 1990-х рр. головним фактором співпраці стала політика в нафтовому й газовому секторах, яка була зорієнтована здебільшого на диверсифікацію довгострокових резервів Заходу, а не на розв'язання конкретних проблем.

Підсумовуючи успіхи у сфері ядерного роззброєння, потрібно відзначити, що в 1996 р. Казахстан став одним із перших, хто підписав Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань, а у 2001 р. ратифікував його. У 1992 р. країна ратифікувала договір СТАРТ I, а чотири роки потому, у вересні 1996 р., всі належні йому 104 МКБР були безпечно вивезені в Росію й знищені (на три роки раніше від терміну, установленого за договором) [15].

На сьогодні Казахстан займає 17-те місце у світі за Індексом ядерної безпеки – глобальним звітом про безпеку ядерних матеріалів. У цьому держава дещо поступається таким розвиненим країнам, як Великобританія, США і Японія, які займають, відповідно, місця з 11 по 13, і випереджає Італію, Ізраїль та багато інших держав із високим рівнем доходу [16].

Дії Казахстану з приводу відмови від ядерної зброї високо оцінені США й світовим співтовариством. Президент США Барак Обама вважає, що Казахстан став моделлю ядерного роззброєння для всього світу. «20 років тому Казахстан ухвалив рішення позбутися ядерної зброї. Це

призвело до економічного зростання та процвітання країни. Казахстан став моделлю для зусиль у цьому напрямі по всьому світу», – сказав Обама, звертаючись до Президента Республіки Казахстан Нурсултана Назарбаєва на саміті з ядерної безпеки в Сеулі 26 березня 2012 р. [17].

У 2008 р. президента Казахстану висували на Нобелівську премію два члени конгресу США – республіканець Даррел Ісса і демократ Чарльз Малонком – за «внесок у справу нерозповсюдження ядерної зброї». У 2006 р. Назарбаєв уперше був висунутий офіційно Асамблеєю народу Казахстану, пакистанським теологом й американським конгресменом на Нобелівську премію миру – «за внесок у галузі зміцнення миру і дружби між народами» [18].

Голова Інституту Центральної Азії та Кавказу при Університеті Джонса Хопкінса Фред Старр вважає, що «Казахстан зміг домогтися того, чого ніяка країна не змогла зробити: розвивати дружні й збалансовані відносини одночасно з Китаєм, Росією та США» [19]. На його думку, «зв'язки США з Казахстаном є одними з найперспективніших відносин із країнами мусульманського світу». Інший експерт, старший науковий співробітник і директор Центру військово-політичного аналізу Хадсонського інституту Річард Вайтц указує, що «зростаюча роль Казахстану в регіоні просуває інтереси США». На його думку, за допомогою «активної взаємодії в Євразії, яка включає в себе прямі інвестиції та торгівлю, а також підтримку зростаючої регіональної комерційної й транспортної інфраструктури, Казахстан допомагає трансформувати Центральну Азію та Каспійський регіон у «дугу можливостей», а не «дугу кризи» [19].

Сьогодні США займає важливе місце в економічному й політичному розвитку Казахстану. Сполучені Штати – найбільший іноземний інвестор країни. За роки незалежності американські інвестиції в економіку Казахстану становили понад 15 млрд дол. У державі працює близько 500 американських компаній [20]. Така статистика, безсумнівно, свідчить про значимість американського чинника в економічному розвитку Казахстану. Поряд з економічним співробітництвом Вашингтон надає підтримку проведенню політичних реформ у країні.

Одним із найважливіших пріоритетів зовнішньої політики Білого дому є забезпечення енергетичної безпеки. У зв'язку з цим казахстанські резерви нафти й газу становлять значний інтерес для США як альтернатива Близькосхідному регіону.

Нині між Казахстаном і Сполученими Штатами налагоджено досить міцне співробітництво у сфері забезпечення безпеки, основу якого складає міцна договірно-правова база.

Інший ключовий елемент політики США щодо Казахстану – просування демократії та підтримка успішного й планомірного проведення політичних реформ. Із цією метою Сполучені Штати надають фінансову підтримку різним недержавним організаціям, взаємодіють з громадянським сектором країни.

Представники провідних аналітичних центрів та нафтових компаній США Chevron і ExxonMobil відзначають, що в Казахстані склався найсприятливіший інвестиційний клімат серед країн Центральної Азії. Казахстан лідирує в Центральній Азії і з економічного, і з політичного розвитку й може стати локомотивом для інших держав регіону.

Висновки й перспективи подальших досліджень. У 1990-х рр. відбулося входження Казахстану в систему міжнародної безпеки. У державі сформувалося бачення національних інтересів, чому сприяли фінансова допомога та інвестиції США. Найбільш значущою подією в розвитку двосторонніх відносин між США й Казахстаном стала відмова останнього від ядерної зброї.

Поступки керівництва Республіки Казахстан у сфері ядерного роззброєння, стабільна, виважена та прагматична політика президента Н. Назарбаєва стали початком нового етапу відносин двох країн. Внесок Казахстану в ядерне роззброєння й зміцнення миру високо оцінили у всьому світі, що надало можливість Казахстану розвивати свій енергетичний комплекс і зайняти свою нішу на світовому ринку енергоресурсів. У результаті усунення проблеми казахстанської ядерної зброї центральноазійська держава отримала дуже багато, а найголовніше – повагу міжнародної спільноти та бажання мати з нею справу з боку США й інших держав Заходу.

США отримали можливість закріпитися в регіоні, реалізувати свої стратегічні інтереси та просувані цінності демократії в регіоні.

Для вивчення принципів і пріоритетів стратегії США в регіоні потрібне подальше вивчення двосторонніх відносин США й Казахстану та інструментів регіональної політики Вашингтону при адміністрації Барака Обами, що й формуватиме перспективи подальших досліджень.

Джерела та література

1. Троицкий Е. Внешняя политика Казахстана: формирование и развитие (1992–2000 гг.) / Е. Троицкий // Вестник Томского государственного университета. – 2010. – № 337.
2. Кирилл Михайлов. Ядерное оружие в обмен на независимость: кому достались бомбы СССР [Электронный ресурс] / Кирилл Михайлов // Рустория. – 2015. – Режим доступа : <http://rustoria.ru/post/yadernoe-oruzhie-v-obmen-na-nezavisimost-komu-dostalis-bomby-sssr/>.
3. Masakatsu Ota. Kazakhstan dismissed Gaddafi's «Muslim nuclear bomb» proposal in 1992 [Electronic resource] / Masakatsu Ota // Kyodo News. – 2015. – Mode of access : <http://nukewatch.org/media2/postData.php?id=3449>.
4. Султан-Хан Аккулы. Как Казахстан, Украина и Беларусь отдавали ядерные арсеналы [Электронный ресурс] / Султан-Хан Аккулы // Радио Азаттык. – 2012. – Режим доступа : http://rus.azattyq.org/content/kazakhstan_nuclear_weapon_russia_ukraine_belarus/24529885.html.
5. Лаумулин Марат. Казахстан и Запад : ретроспектива отношений в 1990-е гг. / Марат Лаумулин. – Швеция : SA and CC. Press, 2000.
6. Мирная инициатива Лидера нации [Электронный ресурс] // NewTimes KZ. – 2015. – Режим доступа : <http://newtimes.kz/politika/item/21875-mirnaya-initsiativa-lidera-natsii>.
7. ТОО «Тенгизшевройл» [Электронный ресурс] // Datacom KZ – Режим доступа : http://www.datacom.kz:8282/caspian/kz/kioge/2008/ru/exhibitors_list/c-18.
8. Иватова Л. М. Казахстан и США: на пути укрепления доверительных отношений в рамках обеспечения ядерной безопасности [Электронный ресурс] / Л. М. Иватова, Е. А. Ордабек, Ж. Сабырулы // Вестник КазНУ. – 2012. – Режим доступа : <http://articlekz.com/article/8051>.
9. Берик Бекмурзаев. За 20 лет отношения Казахстана и США обрели статус стратегического партнерства, когда каждая сторона получает выгоды от сотрудничества – К. Смагулов [Электронный ресурс] / Берик Бекмурзаев // KazInform. – 2011. – Режим доступа : <http://www.inform.kz/rus/article/2412331>.
10. Разоружение и ядерное нераспространение [Электронный ресурс] // Министерство иностранных дел Республики Казахстан. – 2013. – Режим доступа : <http://mfa.gov.kz/index.php/ru/vneshnyaya-politika/kazakhstan-i-voprosy-globalnoj-i-regionalnoj-bezopasnosti/razoruzhenie-i-yadernoe-nerasprostranenie>.
11. Майкл Боумен. Есть ли будущее у «Программы совместного уменьшения угрозы»? [Электронный ресурс] / Майкл Боумен // Голос Америки. – 2012. – Режим доступа : <http://www.golos-ameriki.ru/content/arms-treaty/1525115.html>.
12. В период с 1992 по 2006 год США выделили Казахстану \$636 млн в качестве помощи [Электронный ресурс] // Казахстан сегодня. – 2009. – Режим доступа : <http://news.caravan.kz/news/v-period-s-1992-po-2006-god-ssha-vydili-kazakhstanu-636-mln-v-kachestve-pomoshhi-newsID246069.html>.
13. David E. Hoffman. Half a Ton of Uranium -- and a Long Flight [Electronic resource] / David E. Hoffman // The Washington Post. – 2009. – Mode of access : <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/story/2009/09/20/ST2009092002315.html>.
14. The relations between the Republic of Kazakhstan and the NATO [Electronic resource] // Embassy of the Republic of Kazakhstan. – Mode of access : <http://www.kazakhembus.com/content/nato>.
15. The Lisbon Protocol At a Glance [Electronic resource] // Arms Control Association. – 2014. – Mode of access : <https://www.armscontrol.org/node/3289>.
16. Nuclear Security Index [Electronic resource] // Economist Intelligence Unit. – 2015. – Mode of access : <http://ntiindex.org/data-results/theft-data/>.
17. Remarks by President Obama and President Nursultan Nazarbayev of the Republic of Kazakhstan Before Bilateral Meeting [Electronic resource] // The White House, President Barack Obama. – 2012. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/03/26/remarks-president-obama-and-president-nursultan-nazarbayev-republic-kaza>.
18. Казаки Казахстана выдвинули Назарбаева на Нобелевскую премию мира [Электронный ресурс] // Tengri News. – 2013. – Режим доступа : http://tengrinews.kz/kazakhstan_news/kazaki-kazahstana-vyidvinuli-nazarbaeva-nobelevskuyu-premiyu-234800/.
19. Кайрат Умаров, Чрезвычайный и Полномочный Посол РК в США. Отношения стратегического партнерства между Казахстаном и США переживают новый качественный подъем [Электронный ресурс] / Кайрат Умаров, Чрезвычайный и Полномочный Посол РК в США // 2014 – Режим доступа : <http://www.zakon.kz/4612354-otnosheniya-strategicheskogo.html>.
20. Назарбаев: в Казахстане ожидают визита Керри [Электронный ресурс] // РИА Новости. – 2015. – Режим доступа : <http://ria.ru/world/20150930/1292334461.html>.

Зименкова Виолетта. Республика Казахстан в политике США в контексте ядерного разоружения.

Цель исследования – изучение особенностей становления и развития отношений между США и Республикой

Казахстан. Необходимость комплексного анализа переговорного процесса между США и Республикой Казахстан относительно отказа последней от ядерного оружия обусловлена необходимостью изучения механизмов урегулирования конфликтов и контроля над оружием массового поражения. Путем анализа основных этапов развития взаимоотношений между государствами была обоснована важность открытого переговорного процесса для становления стратегического партнерства. В статье проведен анализ специфики переговоров между США и Республикой Казахстан относительно отказа центральноазиатской страны от ядерного оружия, оставшегося в стране после распада СССР. В процессе анализа определены наиболее важные результаты переговоров: визиты руководителей двух государств, развертывания Программы Нанна-Лугара, присоединение Казахстана к Договору о нераспространении ядерного оружия и проведения США тайной операции «Сапфир». Условно развитие отношений между США и Республикой Казахстан можно разделить на два этапа. На первом (1990–1995 гг.) состоялось становление отношений, благодаря прагматичной политике центральноазиатского государства и его отказу от ядерного оружия. Это позволило Казахстану на втором этапе получить финансовую помощь США и развивать собственный энергетический потенциал. В результате решения вопроса ядерного оружия Казахстан получил признание мирового сообщества и желание Запада иметь с ним дело. Сейчас США играют важную роль в экономическом развитии Казахстана, успехи которого высоко оценены ведущими западными экспертами. Сотрудничество США и Казахстана оказывает положительное влияние на политическую культуру граждан.

Ключевые слова: США, Казахстан, ядерное оружие, ядерное разоружение, внешняя политика, переговоры, сотрудничество.

Zymenkova Violetta. Republic of Kazakhstan in the US Policy in the Context of Nuclear Disarmament. The aim of the investigation is to study the key factors of the formation and the development of relations between the US and the Republic of Kazakhstan. The need for a comprehensive analysis of the negotiation process between the United States and the Republic of Kazakhstan concerning the nuclear disarmament is justified by the need to study the mechanisms of conflict management and the control over the weapons of mass destruction. By analyzing the basic stages of the development of the relations between states the importance of open negotiations for the establishment of strategic partnership was justified. The article analyzes the specifics of the negotiations between the US and the Republic of Kazakhstan to give up the nuclear weapons remaining in the country after the collapse of the USSR. The article determined the most important results of the negotiations, which are as follows: the visits of the heads of the two states, the deployment of Nunn-Lugar Program, Kazakhstan's joining the Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons and the US covert operation 'Sapphire'. Conventionally, the development of the relations between the US and the Republic of Kazakhstan can be divided into two stages. In the first phase (1990–1995 gg.) relationships between the two states were formed through pragmatic policy of the Central Asia state and its renunciation of nuclear weapons. This allowed Kazakhstan in the second stage to receive financial aid of the US and to develop its own energy potential. As a result of nuclear disarmament Kazakhstan was recognized by the world community and achieved the desire of the West to deal with it. Now the United States play an important role in the economic development of Kazakhstan, success of which is highly regarded by the leading Western experts. US and Kazakhstan cooperation has a positive influence on the political culture of citizens.

Key words: USA, Kazakhstan, nuclear arms, nuclear disarmament, foreign policy, negotiations, cooperation.

Стаття надійшла до редколегії 12.02.2016 р.

УДК 327(71)

**Галина Копачинська,
Марія Гловацька**

Геополітичні інтереси Канади на сучасному етапі

Наукове дослідження спрямоване на аналіз особливостей реалізації геополітичних інтересів Канади в системі сучасних міжнародних відносин та виділення її основних геополітичних векторів. У статті проаналізовано особливості геополітичного положення Канади, а також визначено характерні риси реалізації геополітичних інтересів держави. Досліджено основні геополітичні вектори Канади на сучасному етапі й розглянуто головні ознаки та перспективи їх прояву. У контексті геополітичних векторів охарактеризовано стан відносин з окремими країнами, які мають важливе геополітичне значення для Канади. Указано, що одним із засобів поширення геополітичного впливу держави є її участь у міжнародних та регіональних організаціях. У